

“Verkoop bij den keersse”

Bernard van 't Erve

Onroerend goed werd in vroegere tijden veelal onderhands verkocht bij een “Brandende keersse”. Het verkopen met gebruik maken van een brandende kaars, ‘bij den uytgane van den keersse’, was in die tijd de gewoonte bij de verkoop van onroerend goed. Er brandde bij zo’n verkoop een stukje waskaars van een bepaalde lengte en dikte en zolang die aan was, mocht iedereen nog bieden.

Wilde een (keuter)boer een stuk land verkopen dan werd dat bekend gemaakt. Vaak gebeurde dat bij “Kerckespraecke”. Na de kerkdienst ging de koster buiten voor de kerk op een verhoging staan en gaf zo de nieuwtjes door. Hij kreeg hiervoor een paar stuivers.

Op de dag van de verkoop kwamen de gegadigden bij elkaar in de herberg, bij voorkeur aan een ronde tafel. Er werd een pot met snuif- en/of pruimtabak neergezet, evenals een fles brandewijn. Het lag aan de waard of er ook een kwispedoor bij werd gezet of dat men moest “proberen” om de open haard te bereiken. Nadat ook een blaker met kaars op tafel was gezet en met een tondeldoos was aangestoken kon het bieden beginnen.

boven: Kerckespraaksteen bij de kerk in Voorst

links: Stilleven met brandende kaars, Pieter Claesz, Mauritshuis, Den Haag

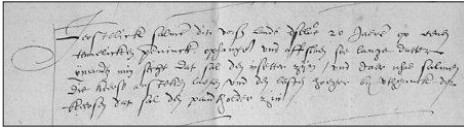
Na afloop, als de koper bekend was, werd er een symbolische overdracht van de grond gedaan. De verkoper sprong bijvoorbeeld met een stok over de heg of greppel die het land omgaf, om aan te duiden dat hij het land verliet. Bij een aangrenzend land van de nieuwe koper kon de verkoper een handvol grond over de omheining op het land van de nieuwe eigenaar gooien.

Was dit niet het geval dan nam hij een strohalm, een handvol gras of een kluit aarde en gooide dat de nieuwe eigenaar toe.

Bij het doven van de kaars had de laatste bieder de slag. Vanzelfsprekend had de fles brandewijn hierop een grote invloed, hoe leger de fles hoe hoger en makkelijker er geboden werd.

In het markeboek van Gietel wordt in het jaar 1631 een pandbrief uit 1610 aangehaald om inzicht te krijgen in het eigendomsrecht van een perceel land van het Gietelsche Veld bij de wetering.

Deze pandbrief is in het archief van Deventer teruggevonden en hierin wordt nauwkeurig beschreven hoe deze "Openbare verpanding bij de keersse" werd gedaan.

Detail van de pandbrief uit 1610, transcriptie zie hieronder

Eerstelijck sal men dit vorschr. [voorschreven] landt d'staet 20 jaeren aane Hermsen, hier Presinck. [dat 20 jaar aan Hermsen op Presinck behoort] opganck van affslagh soo lange datter ijemandt mijn sight [zo lang totdat er iemand 'mijn' zegt], dat sal den insetter sijn und daerna sal men die keersse an steecken laeten en den lesten hooger bij uijtganck der keersse, dat sal den pandholder sijn.

Er wordt dus door de markerichter bij open afslag een "mijner" of "insetter" gevonden. Hierna wordt de kaars aangestoken en de insetter mag als eerste nogmaals hogen. Daarna moet een ieder die nog hoogt dat doen met minimaal vijf daalders. Bij ieder bod krijgt de bieder van het voorgaande bod 2 daalders van 30 stuivers het stuk.

De "mijn" roeper, die vóór het aansteken van de kaars de insetter is geworden, krijgt hiervoor bij overbieding 4 daalders plus het recht om als eerste nogmaals te hogen en ook daarvan 2 daalders te verdienen bij een overbieding.

Den setter sal eerstens hooghen, daernae eenen ijederen die't gelieffte hoogt mit

vijff daelders sal daervoor genijeten twee daelder. and eerste nogh hoogen geliefft so van't goetduncken van de leste hooger, solde pandholder deses landt sijn.

De beloofde pandpenningen sullen verlost en betaelt worden an handen die markerichter. Die eene helfte op Karsmisse eerstcomende und d'andere helfte op Karsmisse daernae int jaer als men sal schrijven ano 1610 ende eene.

Verder worden nog allerlei mogelijkheden besproken, die kunnen voorkomen, o.a. als twee mensen precies gelijk bieden; dan heeft de markerichter het recht om een van de twee aan te wijzen die het bod heeft.

Het land wordt door de erfgenamen gevrijd en schadeloos gehouden (zonder bijkomende kosten) van alle verpondingen en uitzettingen (soort grondbelasting) zolang de pachtjaren duren.

De nieuwe pandhouder moet ook direct twee goede borgers opgeven, die borg zullen staan voor de betaling.

Extra kosten die door de erfgenamen van de Rackhorst gemaakt zijn zullen met Kerstmis op de pachter verhaald mogen worden, mits zij hem een halfjaar daarvoor verwittigen.

Boerderij 'De Grote Rakhorst' aan de Verlengde Broekstraat 3. Links Arend Hagen, rechts Gerritje Mannessen, foto ongev. 1910

De nieuwe pandhouder mag er een huisje op timmeren van “drie gebout” [drie gebinten]. Na afloop van de pachtjaren wordt aan twee onpartijdige mannen gevraagd te bepalen wat de vergoeding voor dat huisje is. En komen ze er niet uit dan moet het afgebroken worden:

Den pandholder die op dat landt een huiscken van drie gebout mag timmeren als noch 't getimmer nae vuytganck die pachtjaeren, willen die erffgenamen die pandholder bij 't aflossen tot remissie twee on(par)tijdige mannen vergaderen, En waer den pandholder ten einde niet te vreden en waren, sal hij 't selve getimmer als dan afbreecken.

Dit landt is ingeset door Jan Jansen Brandsen voor 200 daalders. Jansen hoogt nog veertien keer. Elke hoging van vijf daalders. Jo. Wijnand Hackfort hoogt vier keer. Jacob Sarink hoogt een keer Daarmede den slag behouden

voor 276 daalders.

Als op den dag 24 Septembr. 1610 den orconde desen bij ons ondergetekend.

*Andriessen Schimmelpenninck,
markenrigter.*

Johan van Steenbergem.

A.F. van Appeltorn.

Thomas van der Capelle.

Derck Luloffs.

De tondeldoos, de voorloper van de zwavelstokjes en lucifers, is gemaakt van eind 16de eeuw tot ± 1830. In het kokertje deed men ‘tondel’ een licht ontvlambare stof, bijvoorbeeld verkoold linnen of katoen.

foto B. van 't Erve

Met het slagijzer en de vuursteen werd een vonk in de tondel geslagen en door te blazen kreeg men een vlammetje.

Deed men het dopje op de koker dan doofde het vlammetje maar de tondel bleef smeulen doordat er door een minuscuul klein gaatje in

In de pandbrief met de verkoop ‘bij de keersse’, die plaatsvond in de maand september, wordt gezegd dat de kaars wordt aangestoken. In de wintermaanden zou dit gedaan kunnen zijn door een “spriet” aan de open haard te ontsteken en daarmee de kaars te laten ontbranden. In september zal de open haard echter nog niet gebrand hebben en zal de kaars dus mogelijk aangestoken zijn met een “tondeloos”. De afgebeelde tondeldoos is altijd in mijn familie gebleven. Ik ben met deze tondeldoos bij “Kunst en Kitsch” geweest en daar vertelde men mij dat het heel uniek was dat het slagijzer er nog bij was. Een enkele keer kwamen ze nog wel eens tondeldozen tegen, maar altijd zonder slagijzer.

de dop zuurstof bij kon komen. Door het dopje te verwijderen en zachtjes te blazen kon men opnieuw vuur maken. Het kettinkje diende er voor dat het dopje niet verloren raakte en om de tondeldoos op te hangen bij o.a. de open haard of aan de broekband mee te nemen.